

Hulp voor kiezers in referendums: is de *Informatie en Keuze Enquête* een steun voor niet-geïnformeerde of juist voor geïnformeerde kiezers?

Peter Neijens en Claes de Vreese

SAMENVATTING VAN

Neijens, P.C. en de Vreese, C.H. (2009). Helping Citizens Decide in Referendums: The Moderating Effect of Political Sophistication on the Use of the Information and Choice Questionnaire as a Decision Aid. *Public Opinion Quarterly*, 73, 3: 521-536.

In democratietheorieën wordt verondersteld dat voor een goed functionerende representatieve democratie, burgers geïnteresseerd en goed geïnformeerd moeten zijn en actief moeten deelnemen aan de politiek. Op basis van een groot aantal onderzoeken moet echter worden geconstateerd dat de meningen van burgers veelal impulsief, gesimplificeerd, overdreven, ondoordacht, en slecht geïnformeerd zijn. De laatste jaren zijn daarom methoden ontwikkeld die erop zijn gericht een 'beter geïnformeerde' en 'meer overwogen' publieke opinie vast te stellen dan diegene die naar voren komt in traditionele enquêtes. Tot de methoden die worden voorgesteld behoren 'vragenlijsten met informatie' en deliberatieve polls. Een belangrijke vraag is of deze methoden de kwaliteit van de opinies inderdaad verhogen, en zo ja, wie het meeste profiteert: de kiezer met meer of met minder politieke kennis en interesse? In de bijdrage onder-

zoeken we of de *Informatie en Keuze Enquête* kiezers in een referendum kan helpen en wat de rol van politieke interesse van de kiezer hierbij is.

De Informatie en Keuze Enquête

De Informatie en Keuze Enquête (Information and Choice Questionnaire, ICQ) voorziet respondenten van informatie over een specifiek probleem, waarna ze om hun mening worden gevraagd. In de informatie komen de mogelijk gevolgen van de verschillende beleidsopties aan de orde. De respondenten worden gevraagd de (on)aantrekkelijkheid van de gevolgen van ieder van de beleidsopties te beoordelen en daarna een keuze te maken. De ICQ probeert dus de respondenten te on-

dersteunen door het verstrekken van informatie en het aanbieden van een beoordelingsprocedure om deze informatie te verwerken. De informatie over een specifiek keuzeprobleem wordt opgesteld door een groep deskundigen uit verschillende richtingen.

Eerdere studies leverden bewijs dat de verstrekte informatie en de wijze waarop de informatie wordt aangeboden een positieve invloed hebben op de keuzes van de respondenten. Keuzes in de ICQ waren consistent en in overeenstemming met de oordelen die de respondenten hadden over de verschillende gevolgen die in de informatie waren vermeld, wat niet het geval was als het keuzeprobleem werd voorgelegd zoals in een traditioneel publiek opinieonderzoek. Het onderzoek liet ook zien dat de beoordelingstaak ervoor zorgt dat respondenten de informatie met meer aandacht doornemen en helpt bij het op één noemer brengen van de verschillende aspecten.

Een vraag die nog niet eerder werd bestudeerd is of sommige kiezers meer beïnvloed worden door de informatie zoals die in de ICQ wordt verstrekt dan andere. Uit de literatuur is wel bekend dat nieuwe informatie meer effect heeft op kiezers met een laag of gemiddeld niveau van politieke interesse dan op kiezers met een hoog niveau van politieke interesse. Deze kiezers hebben minder sterke attitudes en voorkeuren en veranderen eerder hun mening en stemkeuze ten gevolge van nieuwe informatie. Kiezers met meer politieke interesse zijn minder makkelijk te beïnvloeden. Eerdere studies laten ook zien dat 'motivatie' en 'capaciteit' de verwerking van informatie positief beïnvloeden.

Op basis van deze eerdere studies kunnen we verwachten dat kiezers met meer politieke interesse de in de ICQ aangeboden informatie beter zullen verwerken, maar dat het minder waarschijnlijk is dat ze van mening veranderen. Kiezers met minder politieke interesse beschikken over minder informatie over het keuzeprobleem en we verwachten dat met name deze kiezers hun mening veranderen op basis van nieuwe informatie, maar alleen als deze informatie hen bereikt, bijvoorbeeld doordat de informatie op een toegankelijke manier wordt aangeboden.

Methoden

Wij bestudeerden de toepasbaarheid van ICQ en de rol van politieke interesse daarbij tijdens het Nederlandse referendum van 2005 over het Europese Constitutionele Verdrag. Een onafhankelijke referendumcommissie, bestaande uit deskundigen van verschillende richtingen, had de taak om een datum voor de referendumverkiezing vast te stellen, de informatie samen te vatten en deze te verspreiden onder het electoraat. De commissie vatte de 500 pagina's van de Europese Grondwet samen en verstrekte deze informatie aan het publiek door middel van een website en een brochure die huis-aan-huis werd verspreid. De informatie in de ICQ over de gevolgen van de nieuwe grondwet is overgenomen uit deze brochure.

Voor ons onderzoek werden twee random steekproeven getrokken uit het Nederlandse electoraat. De respondenten in de eerste steekproef werd de referen-

dumvraag voorgelegd (keuze 1) en daarna werd hen gevraagd de ICQ met informatie over de gevolgen van het al dan niet aannemen van het Europese Constitutionele Verdrag door te nemen en in te vullen en opnieuw de referendumvraag te beantwoorden (keuze 2). De respondenten in de tweede steekproef werd gevraagd de ICQ over het Europese Constitutionele Verdrag in te vullen en de referendumvraag te beantwoorden. Deze opzet maakt het mogelijk het effect van de ICQ in te schatten: within subjects (door vergelijking van keuze 1 en keuze 2 van de respondenten in de eerste steekproef) en between subjects (door vergelijking van keuze 1 van de eerste steekproef met de keuzen van de tweede steekproef).

Resultaten

De resultaten van het onderzoek laten zien dat de ICQ effect heeft op de stemvoorkeuren van de respondenten en dat die stemvoorkeuren beter geïnformeerd, weloverwogen en consistent zijn dan de stemvoorkeuren van respondenten zonder ICQ. Vooral respondenten met minder politieke interesse profiteren van de ICQ. Hieruit kunnen we concluderen dat de ICQ een zinvol hulpmiddel is voor kiezers in referendums en dat dit hulpmiddel bovendien de kloof tussen politiek meer geïnteresseerde en politiek minder geïnteresseerde kiezers kan verkleinen. Op basis van de resultaten is het aan te bevelen kiezers in komende referendums te voorzien van informatie over het referendum issue in de vorm van een ICQ en hen te vragen deze enquête in te vullen alvorens naar de stembus te gaan.